

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ВИЩОЇ ОСВІТИ

ОСТАПЕНКО ЕЛЬВІРА ОЛЕКСІЇВНА

УДК 378.091.212:33:37.041(043.3)

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ
ДО ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

КИЇВ – 2015

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Державному вищому навчальному закладі «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
ЖУРАВСЬКА ЛАРИСА МИКОЛАЇВНА,
Державний вищий навчальний заклад
«Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»,
доцент кафедри педагогіки та психології.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, доцент
СКИБА ЮРІЙ АНДРІЙОВИЧ,
Інститут вищої освіти НАПН України,
головний науковий співробітник відділу
інтеграції вищої освіти і науки;

кандидат педагогічних наук, доцент
БОНДАР МАРІЯ МИКОЛАЇВНА,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України,
доцент кафедри опору матеріалів та будівництва.

Захист відбудеться *16 вересня 2015 року об 11.00 годині* на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.456.02 в Інституті вищої освіти НАПН України за адресою: 01014, м. Київ, вул. Бастіонна, 9, 9-й поверх, зала засідань.

Із дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Інституту вищої освіти НАПН України (01014, м. Київ, вул. Бастіонна, 9).

Автореферат розісланий *14 серпня 2015 року*.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Г.П. Чорнойван

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Ключовим завданням освіти ХХІ ст. є розвиток у студентів мислення, орієнтованого на майбутнє. Сучасний ринок праці вимагає від випускника глибоких теоретичних знань, здатності самостійно застосовувати їх у нестандартних, постійно змінюваних життєвих ситуаціях, що забезпечить перехід від суспільства знань до суспільства життєво компетентних громадян. Щоб досягти цих результатів, майбутнім фахівцям, передусім, потрібне вміння та бажання вчитися, здобувати знання, застосовувати їх на практиці, генерувати нові ідеї та бути готовими до самоосвіти, самовдосконалення, постійного особистісного й професійного саморозвитку.

Концептуальні положення щодо стандартів вищої освіти та пріоритетність якісної підготовки кваліфікованих фахівців відображені в окремих положеннях закону України «Про вищу освіту» (2014), Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» (2011), Указі Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (2013), метою якої є забезпечення особистісного розвитку людини згідно з її індивідуальними здібностями, потребами на основі навчання протягом життя та Бухарестському комюніке (2012), спрямованому на консолідацію Європейського простору вищої освіти.

З огляду на це проблема формування готовності майбутнього економіста до професійного саморозвитку відповідає загальним завданням державної освітньої доктрини та потребує детального вивчення.

Феномен «саморозвиток особистості» завжди привертав увагу науковців. Його важливість обґрунтовували у своїх роботах В. Андреев, В. Веретенников, А. Деркач, Е. Коваленко, М. Лондон, Н. Лосева, В. Маралов, А. Маслоу, Г. Селевко, Дж. Смісер, О. Суворов, Г. Цукерман, М. Щукіна та ін.

Різні аспекти проблеми «професійного саморозвитку особистості» досліджуються такими вченими, як А. Ахмедова, Г. Балл, М. Бондар, А. Ветхов, Д. Голмен, П. Дракер, Н. Журавська, І. Зарубінська, Е. Зеєр, Дж. Зенгер, Є. Ісаєв, С. Калашнікова, М. Костенко, М. Костоґризів, В. Манько, С. Мирюнова, Л. Мітіна, Н. Побірченко, В. Радкевич, Е. Симанюк, С. Сисоєва, Ю. Скиба, Т. Тихонова, Е. Хайрулліна, Р. Цокур та ін.

Аналіз робіт вітчизняних та іноземних науковців дає підстави стверджувати, що поняття «саморозвиток» вивчається на основі різних підходів до його ключових ознак – вчені концентрують увагу на творчих, особистісних, творчо-професійних, професійних аспектах саморозвитку людини. Досліджуються проблеми професійного саморозвитку, становлення та самовдосконалення військових та інженерів; творчого і професійного саморозвитку педагогів; підготовки спеціалістів технічних спеціальностей; з цього питання існують ґрунтовні теоретичні та методичні напрацювання для загальноосвітньої школи. Однак проблемі формування готовності майбутніх

економістів до професійного саморозвитку не приділено належної уваги, що і визначає потребу в її дослідженні.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю подолання суперечностей:

- між наближенням системи вищої економічної освіти України до міжнародних стандартів і недостатнім науково-методичним та дидактичним забезпеченням професійної підготовки майбутніх спеціалістів фінансово-економічного профілю;

- між необхідністю фундаментальної професійної підготовки майбутніх фахівців і реальним станом сформованості у них готовності до професійного саморозвитку;

- між державними вимогами галузевих стандартів вищої освіти щодо підготовки майбутніх фахівців до професійного самовдосконалення й недостатньою розробленістю моделей формування готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку та їх впровадженням у навчальний процес економічного університету.

Отже, недостатня теоретична дослідженість теми професійного саморозвитку, наявність та необхідність розв'язання вищезазначених суперечностей і зумовили вибір теми дисертації **«Формування готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідної діяльності Державного вищого навчального закладу «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» за темою «Психолого-педагогічні засади удосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців в економічному університеті» (№ 0107U007382). Тема дисертації затверджена рішенням вченої ради юридичного факультету КНЕУ (протокол від 17 листопада 2008 р. № 3) та узгоджена в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол від 23 лютого 2010 р. № 1).

Мета і завдання дослідження. *Мета* дисертаційного дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці моделі формування готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку.

Для досягнення мети було поставлено такі *завдання*:

- здійснити аналіз вітчизняної та зарубіжної психолого-педагогічної літератури з проблеми професійного саморозвитку;

- уточнити сутність понять «саморозвиток особистості», «професійний саморозвиток особистості», «готовність особистості до професійного саморозвитку»;

- визначити структуру, критерії, показники та рівні готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку;

- виокремити психолого-педагогічні умови формування готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку;

– розробити та експериментально перевірити модель формування готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх економістів у вищому навчальному закладі.

Предмет дослідження – формування готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку.

Методи дослідження. Для досягнення мети та вирішення поставлених завдань дослідження використано такі методи:

– *аналіз (категоріальний, контент-аналіз, порівняння, синтез, абстрагування та класифікація)* – для обробки психолого-педагогічної та філософської літератури, з'ясування стану розробленості проблеми, виокремлення структурних компонентів готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку;

– *опитування* – для формування переліку професійно важливих якостей майбутніх економістів;

– *абстрагування та прогнозування* – з метою визначення умов дослідження та формулювання гіпотези;

– *моделювання* – для розроблення моделі формування готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку;

– *анкетування, тестування, самооцінка, ранжування* – для з'ясування стану сформованості готовності студентів до професійного саморозвитку;

– *педагогічний експеримент (констатувальний і формувальний)* – для експериментальної перевірки ефективності розробленої моделі;

– *математико-статистичні методи* – для виявлення статистично значущих рангових кореляцій (метод рангових кореляцій Спірмена), перевірки ефективності розробленої моделі (критерій Пірсона, *t*-критерій Стьюдента), розрахунку статистичних показників і побудови діаграм (програми Statistica 6 та MS Excel 2010).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що *уперше*:

– теоретично обґрунтовано й розроблено модель формування готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку;

– визначено психолого-педагогічні умови формування готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку (забезпечення мотивації до професійного саморозвитку майбутніх економістів; застосування методів активізації навчально-професійної діяльності студентів економічних спеціальностей; створення освітнього рефлексивного середовища в навчальному процесі вищих економічних закладів освіти);

удосконалено:

– методику викладання дисциплін «Психологія і педагогіка» (ПП), «Психологія діяльності та навчальний менеджмент» (ПДНМ) шляхом їх модифікації та доповнення тренінговим курсом;

– зміст понять «саморозвиток», «професійний саморозвиток», «готовність до професійного саморозвитку особистості» шляхом їх уточнення та конкретизації;

набули подальшого розвитку:

– теоретичні й методичні аспекти формування готовності особистості до професійного саморозвитку як складової її професійної підготовки;

– критерії, показники та рівні сформованості готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку.

Практичне значення одержаних результатів полягає: у визначенні, обґрунтуванні та реалізації умов формування готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку в навчальному процесі шляхом створення освітнього рефлексивного середовища на психологічних принципах, забезпечення мотивації студентів до професійного саморозвитку, застосування методів активізації навчально-професійної діяльності; у впровадженні моделі формування готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку в процесі викладання дисциплін «Психологія і педагогіка», «Психологія діяльності та навчальний менеджмент»; у розробці модифікованого курсу вищезазначених дисциплін та 14 тематичних тренінгів; у розробці навчально-методичних матеріалів для студентів: з підготовки навчального проекту «Розробка тренінгу», «Зошита професійно-орієнтовної самодіагностики», «Зошита фіксації змін. Професійно-орієнтовна самодіагностика» та авторської анкети; у розробці та публікації рекомендацій для викладачів щодо формування готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку.

Результати дослідження впроваджено в навчальний процес ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» (довідки від 17 березня 2015 р. б.н., від 7 квітня 2015 р. б.н.), Національного інституту біоресурсів і природокористування України (довідка від 23 березня 2015 р. б.н.), Національного університету державної податкової служби України (довідка від 30 березня 2015 р. б.н.).

Особистий внесок здобувача. Наукові результати, викладені у дисертаційному дослідженні отримані автором самостійно. У спільних працях, опублікованих у співавторстві, авторові належать: у навчально-методичному посібнику [26] – тексти В, С, додаткові матеріали, методичні рекомендації; у статтях [6; 9] – статистичний аналіз результатів тестування, підготовка та оформлення матеріалу, ідея застосування психологічного підходу та розробка шляхів її реалізації, визначення компонентів готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку; [11], [12] – статистичний аналіз, методика визначення стратегії саморозвитку, обробка, аналіз, інтерпретація та узагальнення результатів.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дисертаційного дослідження оприлюднено на наукових та науково-практичних конференціях різного рівня:

– *міжнародних:* «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського простору» (Київ, 2009); «Управління процесом кадрового

забезпечення інноваційного розвитку вищих навчальних закладів України» (Буча, 2010); «Вища освіта України в контексті інтеграції до європейського простору» (Київ, 2011); «Вища освіта в сучасному суспільстві: шляхи оновлення та засоби реформування» (Одеса, 2011); «Управління якістю освіти: теорія та практика» (Стерлітамак, 2013); «Теорія та практика актуальних наукових досліджень» (Люблін, 2013);

– *всеукраїнських*: «Науково-дослідна робота у вищих навчальних закладах: досвід та проблеми» (Одеса, 2011); «Науково-педагогічна спадщина Антона Макаренка у практиці сучасних освітніх закладів» (Київ, 2013); «Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців» (Хмельницький, 2013);

– *міжвузівських*: «Наукова складова навчального процесу та інноваційні технології його розвитку» (Київ, 2011); «Аудиторна робота викладача і студента: досвід і напрями вдосконалення» (Київ, 2012);

– *а також на II Всеукраїнських Морозівських педагогічних читаннях* (Київ, 2012).

Публікації. Основні результати дослідження опубліковано у 27 наукових працях, з яких 10 статей у вітчизняних фахових виданнях, 2 – у зарубіжних виданнях; 13 тез у матеріалах конференцій; 2 навчально-методичні праці.

Структура й обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (305 найменувань, з них 25 іноземною мовою), 8 додатків. Повний обсяг дисертації становить 250 сторінок, обсяг основного тексту – 177 сторінок. Робота містить 24 таблиці, 17 рисунків, з яких 19 повністю займають усю площину сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність проблеми, що зумовила вибір теми дослідження, показано зв'язок дисертаційної роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичне і практичне значення отриманих результатів, наведено дані щодо їх апробації і впровадження, а також дані про публікації, структуру і обсяг дисертації.

У **першому розділі** – «*Теоретичні основи формування готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку*» – проаналізовано існуючі наукові підходи до вивчення проблем професійної підготовки економістів у ВНЗ, охарактеризовано професійний саморозвиток як психолого-педагогічну проблему, уточнено сутність і визначено структуру готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку. У результаті аналізу наукових праць зроблено висновок, що проблема професійної підготовки спеціалістів у цілому, та майбутніх економістів зокрема, її відповідність вимогам сьогодення та готовності студентів до професійної діяльності є актуальною в сучасній освіті.

Зазначено, що першочерговим завданням професійної підготовки є формування особистості-професіонала, здатної до безперервної освіти та самовдосконалення, готової до постійного особистісного та професійного саморозвитку.

Акцентовано увагу на тому, що, незважаючи на значний досвід вивчення різних аспектів професійної підготовки економістів (М. Артюшина, Г. Бурман, Н. Гудвін, І. Зарубінська, Г. Ковальчук, Д. Літ, Дж. Лодвійск, Л. Мацепура, Т. Поясок, М. Сейлем, Д. Хаміді та ін.) у теорії та практиці вищої освіти, дослідження щодо вирішення проблеми формування готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку відсутні.

Аналіз вітчизняних та зарубіжних джерел (К. Абульханова-Славська, В. Андрєєв, В. Веретенников, Л. Виготський, Дж. Зенгер, Є. Ісаєв, П. Каптерєв, С. Косарецький, М. Костогризов, Л. Кулікова, М. Лондон, А. Маслоу, В. Маралов, Б. Мастеров, Л. Мітіна, В. Слободчиков, Г. Цукерман, Г. Селевко, Т. Тихонова, П. Харченко, Р. Цокур та ін.), у яких розглядається сутність терміну «саморозвиток» дав змогу класифікувати підходи до його визначення: за ключовим сегментом, за формами саморозвитку, за ракурсом дослідження феномена, за підходами до розгляду цього феномена.

У результаті уточнено *сутність досліджуваних понять: саморозвиток* – це процес, викликаний потребою в самовдосконаленні та зумовлений своєрідною особистісною здатністю, що має глибоке психологічне підґрунтя, піддається педагогічному впливу, свідомо реалізується в житті та може характеризуватися як позитивною, так і негативною динамікою; *професійний саморозвиток* – це безперервне, свідоме, цілеспрямоване особистісно-професійне самовдосконалення особистості, що є внутрішньо і зовнішньо організованим свідомим інтеграційним процесом самоуправління, який ґрунтується на механізмах самопізнання, самоствердження, самовдосконалення та самоактуалізації.

Установлено, що поняття «готовність» є предметом вивчення як психології, так і педагогіки. Готовність до професійного саморозвитку досліджується в роботі П. Харченко, готовність до інших видів діяльності – у працях Ю. Бойко, І. Гавриш, М. Дьяченко та Л. Кандибовича, Л. Кондрашової, О. Павленко, Г. Романової, Л. Савенкової, Л. Султанової, Т. Шестакової та ін.

Психологи досліджують характер зв'язків і залежностей між станом готовності та ефективністю діяльності. Готовність вони розглядають як здатність до адаптації, саморегуляції поведінки та розвитку, мобілізації сил, що є передумовами цілеспрямованої діяльності. Педагоги готовність визначають як загальну характеристику навчання, виховання та розвитку особистості.

З'ясовано, що окремим напрямом дослідження виступає готовність майбутніх економістів до професійного саморозвитку, яка є складним, динамічним явищем. Визначено структуру готовності до професійного саморозвитку, виділено в ній 4 компоненти та їх складники: мотиваційно-цільовий (ставлення до професійного саморозвитку, наявність чітко визначених цілей життя, програми саморозвитку, усвідомлення цінності самопізнання та

самореалізації, внутрішні та зовнішні позитивні мотиви обрання професії, прагнення успіху в діяльності); пізнавально-операційний (рівень самоменеджменту, здібність до саморозвитку та самоосвіти, самооцінка пізнавальних здібностей і рівень засвоєння знань); професійно-орієнтовний (рівень професійної спрямованості, схильність та інтерес особистості до певних типів діяльності: людина-людина; людина-техніка; людина-знакова система; людина-природа); особистісно-регулятивний (якості та вміння особистості: відповідальність, самостійність, самоконтроль, впевненість у собі, емоційна стійкість, сила волі, рівень самоуправління, тип самоуправління та самооцінка вираження професійно-значущих якостей особистості).

За результатами аналізу наукових праць уточнено поняття *«готовність до професійного саморозвитку»*, під яким розуміється інтегральне утворення, що: одночасно є усвідомленим результатом процесу підготовки та сформованою настановою на певний результат (отримання професійних знань і самовдосконалення) та містить у собі мотиваційно-цільовий, пізнавально-операційний, професійно-орієнтовний і особистісно-регулятивний компоненти.

У висновках до розділу зазначено, що аналіз наукової літератури з теми дисертації дає змогу визначити основні напрями, які потребують подальшого вивчення, доводить актуальність обраної теми, обґрунтовує потребу в розробці моделі формування готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку.

У **другому розділі** – *«Обґрунтування моделі формування готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку»* – представлено методику проведення емпіричного дослідження, виявлено якісний стан сформованості готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку, визначено критерії, показники та рівні такого виду готовності, обґрунтовано психолого-педагогічні умови й розроблено модель формування готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку.

У процесі дослідження було висунуто *гіпотезу*, згідно з якою ефективне формування готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку можливе шляхом упровадження в навчальний процес моделі формування готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку, що реалізується в разі дотримання таких психолого-педагогічних умов, як забезпечення мотивації до професійного саморозвитку майбутніх економістів, застосування методів активізації їхньої навчально-професійної діяльності, створення освітнього рефлексивного середовища в навчальному процесі вищих економічних закладів освіти.

Дослідження проводилось упродовж 2007–2015 рр. на базі ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана».

На *першому етапі* (2007–2009 рр.) здійснено теоретичний аналіз наукових джерел за темою дослідження; визначено об'єкт, предмет, мету, гіпотезу, завдання дослідження. Аналіз вітчизняної та зарубіжної психолого-педагогічної літератури з проблем професійного саморозвитку та формування готовності студентів до різних видів діяльності дав змогу уточнити сутність

понять «саморозвиток особистості», «професійний саморозвиток особистості», «готовність особистості до професійного саморозвитку»; визначити структуру готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку; теоретично обґрунтувати виокремлені компоненти.

На *другому етапі* (2009–2011 рр.) визначено критерії, показники та рівні готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку; було сформовано 6 експериментальних груп та проведено пробне дослідження з метою попередньої діагностики стану сформованості готовності студентів до професійного саморозвитку.

Послідовність дослідження була такою: 1) теоретичне вивчення проблеми та підготовка комплексу психолого-педагогічних методик для визначення діагностичних показників компонентів готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку; 2) проведення діагностики і самодіагностики професійно важливих якостей та умінь студентів економічних університетів; 3) виявлення кореляційних зв'язків показників, отриманих за допомогою комплексу психолого-педагогічних методик.

Застосування теоретичних та емпіричних методів дослідження дало змогу конкретизувати критерії, показники та рівні готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку, виявити та обґрунтувати психолого-педагогічні умови формування їх готовності до професійного саморозвитку, розробити і обґрунтувати модель формування готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку; розробити методику формування готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку, провести констатувальний та формувальний експерименти для перевірки ефективності моделі формування готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку.

На *третьому етапі* (2011–2015 рр.) проаналізовано та узагальнено результати дослідницько-експериментальної роботи, описано зміст експерименту, сформульовано наукові висновки, апробовано та впроваджено результати дослідження за межами експериментальної бази, підготовлено рекомендації для викладачів щодо формування готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку.

За результатами вивчення спільних тенденцій у працях науковців щодо виокремлення умов формування готовності майбутніх фахівців до різних видів діяльності було узагальнено існуючі підходи та обґрунтовано наведені в гіпотезі умови.

Базуючись на даних теоретичного та емпіричного аналізу стану сформованості готовності студентів до професійного саморозвитку та виявленні кореляційно значущих зв'язків між показниками за допомогою рангової кореляції Спірмена, виокремлено наведені нижче критерії, їх показники та рівні: 1) *мотиваційно-цільовий критерій* – охоплюється інтегральним показником «А», що містить у собі показники: мотив особистісного розвитку, мотивація успіху (або уникання невдачі), наявність визначених цілей; 2) *пізнавально-операційний критерій* – визначається за

допомогою інтегрального показника «В» і включає показники: рівень здібностей до самоосвіти, здібність до саморозвитку, готовність до саморозвитку; 3) *професійно-орієнтовний критерій* – представлений інтегральним показником «С», до складу якого входять такі показники, як рівень професійної спрямованості, потреба в досягненнях, самоменеджмент «як добре Ви справляєтесь зі своєю роботою?»; 4) *особистісно-регулятивний критерій* – визначається за допомогою інтегрального показника «D» та містить такі показники: локалізація суб'єктивного контролю, рівень самоуправління, ступінь розвитку сили волі.

Кожен із критеріїв та показників може бути представлений трьома рівнями: високим, середнім і низьким.

У процесі дослідження перевірено розроблену логіко-семіотичну модель формування готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку (рис. 1), яка:

1) відображає мету – формування готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку;

2) ґрунтується на застосуванні компетентнісного, акмеологічного, синергетичного підходів і на використаних нами принципах свідомості та активності, суб'єктності, а також аксіологічному та праксиологічному принципах;

3) впроваджена в навчальний процес шляхом реалізації психолого-педагогічних умов формування готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку (забезпечення мотивації до професійного саморозвитку майбутніх економістів; застосування методів активізації навчально-професійної діяльності студентів економічних спеціальностей; створення освітнього рефлексивного середовища в навчальному процесі вищих економічних закладів) у процесі вивчення модифікованих курсів «Психологія та педагогіка» й «Психологія діяльності та навчальний менеджмент». Названі дисципліни містять: лекційний блок, спрямований на формування установки щодо особистісно-професійного саморозвитку, культивування цінності професійного саморозвитку та формування понятійного апарату; блок практичних занять, що включає мотивацію цінності самопізнання, саморозвитку, виконання методик самопізнання, визначення цілей саморозвитку; блок тренінгів, який охоплює тренінги та спрямований на формування й закріплення практичних навичок самопізнання, самоаналізу, самоуправління, саморозвитку; блок самостійної роботи, що передбачає здійснення самопізнання та самоуправління (цілепокладання, самопланування, самомотивація, самоорганізація та самоконтроль) у процесі виконання самостійної роботи;

4) забезпечує формування мотиваційно-цільового, пізнавально-операційного, професійно-орієнтовного та особистісно-регулятивного компонентів готовності майбутніх економістів до саморозвитку.

Результатом впровадження запропонованої моделі є позитивні зміни в структурних компонентах готовності студентів до професійного саморозвитку,

що може бути представлено повним або частковим переходом низького рівня у середній та середнього у високий.

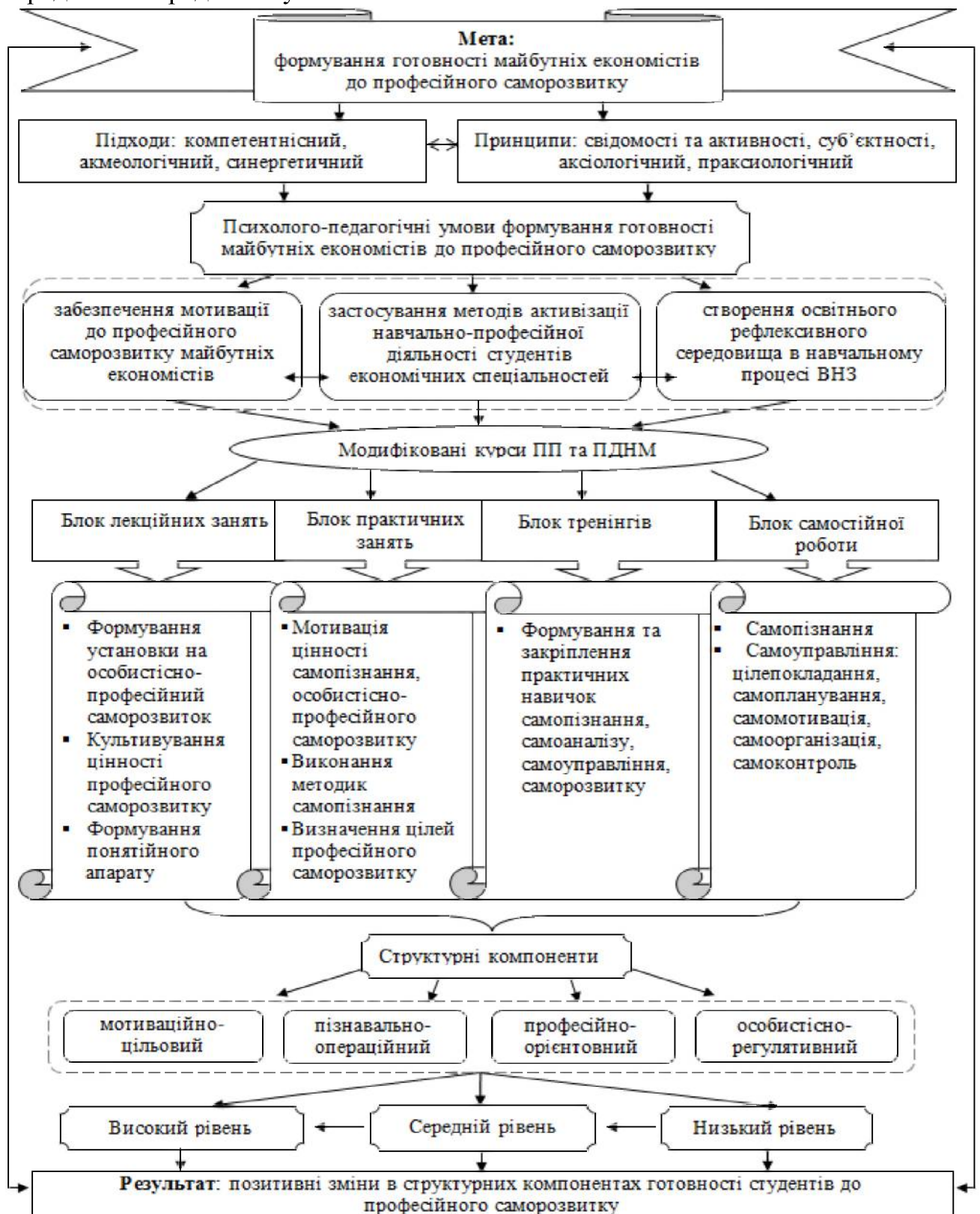

Рис. 1. Модель формування готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку

У висновках до розділу розкрито методіку дослідження, що охоплює розробку моделі формування готовності майбутніх економістів до

професійного саморозвитку, обґрунтування психолого-педагогічних умов цього процесу, емпіричний та теоретичний аналіз визначення критеріїв, показників і рівнів готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку та їх конкретизацію.

У **третьому розділі** – *«Експериментальна перевірка формування готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку»* описано організацію та проведення експериментального дослідження, викладено результати формувального та констатувального експериментів.

Докладно розкрито шляхи забезпечення психолого-педагогічних умов формування готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку в процесі: 1) вивчення модифікованих дисциплін «Психологія та педагогіка» і «Психологія діяльності та навчальний менеджмент», 2) участі в 14 тематичних тренінгах, 3) впровадженні методичних рекомендацій для студентів 2-го курсу з підготовки проекту «Розробка тренінгу» через послідовне і системне застосування визначених форм та методів навчання. Розроблено та детально проаналізовано структуру модифікованого курсу «Педагогіка та психологія», особливостями якої є постійний зв'язок психологічних та педагогічних аспектів саморозвитку, підпорядкованість змісту програми логічній послідовності, що представлена в графічній формі. Сформульовано цілі тренінгових, лекційних і практичних занять з курсу ПП, розглянуто наповнення модифікованого курсу дисципліни ПДНМ, напрями тематики проектів з курсу ПДНМ, структуру оцінювання проектів, завдання підготовки проектів, виконання яких передбачається, тощо.

Акцентовано увагу на тому, що важливими чинниками створення умов формування готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку в процесі психолого-педагогічної підготовки є застосування розроблених відповідних методичних рекомендацій для викладачів та методичних рекомендацій з підготовки навчального проекту «Розробка тренінгу» (дисципліна ПДНМ) для студентів 2-го курсу.

Зазначено, що рефлексія студентів щодо особливостей та здатностей на початку навчання та відстеження існуючої динаміки формування їх готовності до професійного саморозвитку здійснювалися за допомогою авторської анкети, «Зошиту професійно-орієнтовної самодіагностики» та «Зошиту фіксації змін. Професійно-орієнтовна самодіагностика».

Аналіз результатів дослідження засвідчив позитивні зміни інтегральних показників в експериментальних групах (ЕГ) до та після експерименту, в контрольних групах таких змін не відбулося (табл. 1).

Підтверджено успішність проведеного нами експерименту, зокрема:

1) за допомогою t - критерію Стьюдента виявлено значні розбіжності між середніми значеннями інтегральних показників А, В, С, D і ABCD в експериментальних групах та відсутність суттєвих змін у контрольних групах до і після експерименту: значення інтегрального показника «ABCD» за цим критерієм в експериментальних групах становить 2,44, що більше від критичного значення 1,97; 2) за допомогою χ^2 - критерію доведено

достовірність отриманих даних та порівняння відсоткових величин до та після проведення експерименту в експериментальних групах: отримане значення χ^2 -критерію для інтегрального показника «ABCD» дорівнює 20,70 що більше від відповідного табличного граничного значення (при $m - 1 = 2$ ступенів свободи), яке становить 13,82 при імовірності похибки менше ніж 0,001; 3) з метою уникнення узагальнення результатів та нівелювання динаміки змін для кожного окремо взятого студента при використанні середньоарифметичних значень, застосовано рівневий розподіл загальних інтегральних середніх значень кожного студента в експериментальних та контрольних групах, визначено їх дисперсію та порівняно результати до та після проведення експерименту.

Таблиця 1

Результати формувального експерименту

Критерій сформованості структури готовності студентів	Інтегральний показник	Рівні	Кількість осіб до експерименту %		Кількість осіб після експерименту %	
			ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
1	2	3	4	5	6	7
Мотиваційно-цільовий	А	Низький	22	0	1	6
		Середній	39	29	28	35
		Високий	39	71	70	59
Пізнавально-операційний	В	Низький	3%	0	0	0
		Середній	34	43	36	38
		Високий	63	57	64	62
Професійно-орієнтовний	С	Низький	6	3	6	1
		Середній	33	46	40	45
		Високий	61	51	54	54
Особистісно-регулятивний	D	Низький	1	0	0	0
		Середній	30	34	25	35
		Високий	69	66	75	65
Інтегральний показник	ABCD	Низький	1	0	0	0
		Середній	66	41	53	52
		Високий	33	59	47	48

Підбиваючи підсумки експериментального дослідження, зазначимо, що отримані показники не можна віднести тільки на рахунок експериментальних заходів, оскільки вони є результатом усього навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі.

У процесі експериментальної перевірки ефективності моделі формування готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку розроблено, застосовано та опубліковано рекомендації для викладачів, які включають теоретичну та практичну частини. У теоретичній частині наведено ключові ідеї, що використовуються при розв'язанні проблеми формування готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку. Практична частина містить вправи, за допомогою яких реалізуються умови формування готовності майбутніх економістів до саморозвитку в навчальному процесі, зокрема:

забезпечення мотивації професійного саморозвитку, застосування відповідних методів активізації навчально-професійної діяльності студентів, використання для самоаналізу листка самоконтролю студента з планування навчання, створення освітнього рефлексивного середовища, проведення тренінгів, організації самостійної роботи на основі самоуправління навчально-пізнавальною діяльністю через виконання аутометодичних дій в усіх її видах. Упровадження розроблених методичних рекомендацій на кафедрах педагогіки та психології, менеджменту, технічного сервісу, інженерного менеджменту та іноземних мов фінансового факультету свідчить про можливість їх застосування не лише при підготовці майбутніх економістів.

У висновках до розділу зазначено, що одержані результати підтвердили правильність висунутої гіпотези та підтвердили ефективність розробленої моделі формування готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні наведено нове вирішення наукового завдання, що полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці моделі формування готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку. Результати дослідження підтверджують покладену в його основу гіпотезу, а реалізовані мета і завдання дають підстави для узагальнення висновків і рекомендацій.

1. За результатами аналізу вітчизняної та зарубіжної літератури з'ясовано, що формування готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку є невід'ємною складовою їх професійної підготовки.

Виявлено, що, незважаючи на увагу вчених до проблеми професійної підготовки майбутніх економістів, питання формування їх готовності до професійного саморозвитку не стало предметом окремого дослідження.

2. Уточнено сутність понять «саморозвиток», «професійний саморозвиток», «готовність особистості до професійного саморозвитку»:

«саморозвиток» – це процес, викликаний потребою в самовдосконаленні та зумовлений своєрідною особистісною здатністю, що має глибоке психологічне підґрунтя, піддається педагогічному впливу, свідомо реалізується в житті та може характеризуватися як позитивною, так і негативною динамікою;

«професійний саморозвиток» – це безперервне, свідоме, цілеспрямоване особистісно-професійне самовдосконалення особистості, що є внутрішньо і зовнішньо організованим свідомим інтеграційним процесом самоуправління, який ґрунтується на механізмах самопізнання, самоствердження, самовдосконалення та самоактуалізації;

«готовність до професійного саморозвитку» – інтегральне утворення, що одночасно є усвідомленим результатом процесу підготовки та сформованою настановою на певний результат (отримання професійних знань і

самовдосконалення) та містить у собі мотиваційно-цільовий, пізнавально-операційний, професійно-орієнтовний і особистісно-регулятивний компоненти.

3. Визначено та науково обґрунтовано структуру готовності до професійного саморозвитку, яка включає компоненти готовності до професійного саморозвитку. Мотиваційно-цільовий компонент містить такі складники, як ставлення до професійного саморозвитку, наявність чітко визначених цілей, програми саморозвитку, усвідомлення цінності самопізнання та самореалізації, внутрішні та зовнішні позитивні мотиви обрання професії, прагнення успіху в діяльності. Пізнавально-операційний компонент охоплює такі складники, як рівень самоменеджменту, здібність до саморозвитку та самоосвіти, самооцінка пізнавальних здібностей і рівень засвоєння знань. Професійно-орієнтовний компонент характеризується рівнем професійної спрямованості, схильностями та інтересами особистості до певних типів діяльності: людина-людина; людина-техніка; людина-знакова система; людина-природа. Особистісно-регулятивний компонент охоплює такі якості та вміння особистості, як відповідальність, самостійність, самоконтроль, впевненість у собі, емоційна стійкість, сила волі, рівень самоуправління, тип самоуправління та самооцінка вираження професійно-значущих якостей особистості.

На основі результатів проведеного аналізу досліджень даної теми та з'ясованих кореляційних зв'язків визначено критерії, показники та рівні готовності до професійного саморозвитку: мотиваційно-цільовий (мотив особистісного розвитку, мотивація успіху або уникання невдач, наявність визначених цілей життя); пізнавально-операційний (рівень здібностей до саморозвитку та самоосвіти, здібність до саморозвитку, готовність до саморозвитку); професійно-орієнтовний (рівень професійної спрямованості, потреба в досягненні, самоменеджмент «як добре Ви справляєтесь із своєю роботою?»); особистісно-регулятивний (локалізація суб'єктивного контролю, рівень самоуправління, ступінь розвитку сили волі).

Визначено три рівні готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку: високий, середній та низький.

У процесі констатувального експерименту встановлено, що стан готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку не відповідає сучасним вимогам: лише 33% студентів експериментальних груп виявили високий рівень готовності до професійного саморозвитку.

4. Вирізняються психолого-педагогічні умови формування готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку, а саме: забезпечення їхньої мотивації до професійного саморозвитку; застосування методів активізації навчально-професійної діяльності; створення освітнього рефлексивного середовища в навчальному процесі вищих економічних закладів освіти.

5. Теоретично обґрунтовано модель формування готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку, яка включає: підходи (компетентнісний, акмеологічний та синергетичний), принципи (свідомості та активності, суб'єктності, аксіологічний, праксиологічний), мету, психолого-

педагогічні умови, структурні компоненти, рівні та результат формування готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку, а також 4 блоки модифікованих курсів «Психологія та педагогіка» і «Психологія діяльності та навчальний менеджмент» (лекційний блок, блок практичних занять, блок тренінгів, блок самостійної роботи) та їх завдання для досягнення поставленої мети.

Експериментальна перевірка розробленої моделі дала змогу виявити позитивну динаміку змін інтегрального показника «ABCD» готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку, що підтверджено такими даними: в ЕГ на початку експерименту високий рівень готовності до професійного саморозвитку продемонстрували 33% студентів, після експерименту – 59% (збільшення на 26%), середній рівень готовності до експерименту 66%, після нього – 41% (зменшення на 25%), низький рівень: до експерименту 1%, після нього 0%. У контрольних групах змін практично не відбулося.

За допомогою критерію Пірсона (χ^2 - критерій) та t -критерію Стьюдента доведено, що виявлені позитивні зміни є статистично значущими.

Результати дослідження показали ефективність розробленої моделі формування готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку, а запропоновані в ній умови можуть бути застосовані в процесі вивчення майбутніми економістами не лише психолого-педагогічних, а й інших дисциплін.

Урахування основних результатів дисертаційного дослідження з метою підвищення ефективності формування готовності студентів вищих навчальних закладів до професійного саморозвитку дає підстави запропонувати методичні рекомендації на таких рівнях:

- *організаційно-методичному* (удосконалення програм курсів «Психологія та педагогіка», «Психологія діяльності та навчальний менеджмент» шляхом їх модифікації та доповнення тренінговим курсом);

- *практичному* (використання матеріалів дослідження, розроблених навчально-методичних матеріалів для студентів, методичних рекомендацій для викладачів з метою підвищення ефективності формування готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку).

Дисертаційне дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку. Подальші наукові розвідки щодо цієї проблеми можуть стосуватися різних її аспектів при вивченні інших дисциплін, дослідження психологічних бар'єрів професійного саморозвитку особистості, вивчення сценаріїв та стратегій професійного саморозвитку, розробки спеціальних методик, що дають змогу здійснювати діагностику та самодіагностику готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку, пошуку шляхів розкриття потенційних можливостей студентів до самовдосконалення, дослідження індивідуальних стилів здійснення професійного саморозвитку, вивчення, узагальнення та імплементації зарубіжного досвіду з досліджуваної теми, розробки технологій

формування готовності до професійного саморозвитку, вивчення можливостей та шляхів реалізації функцій самоуправління щодо власного професійного саморозвитку.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Остапенко Е. О. Педагогічні аспекти виховання особистості студента / Е. О. Остапенко // Наукові записки : зб. наук. ст. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2007. – Вип. 68. – С. 133–139. (Серія: Пед. та іст. науки).
2. Остапенко Е. О. Мотиваційна складова готовності студента до саморозвитку / Е. О. Остапенко // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. – К. : КНУ, 2009. – Дод. 4. – Т. III (15). – С. 365–372. – (Серія: Соціологія. Психологія. Педагогіка).
3. Остапенко Е. О. Амбівалентність розуміння феномена «готовність» / Е. О. Остапенко // Вісник Національного технічного університету України «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка : зб. наук. праць: у 2 ч. – К. : ІВЦ «Політехніка», 2009. – № 3 (27). – Ч. 2. – С. 152–157.
4. Остапенко Е. О. Дослідження підходів до визначення поняття «саморозвиток» / Е. О. Остапенко // Наукові праці : наук.-метод. журн. — Миколаїв : Вид-во МДТУ ім. Петра Могили, 2010. – Вип. 123. – Т. 136. – С. 49–54. – (Серія: Педагогіка).
5. Остапенко Е. О. Андрагогічні аспекти формування готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку / Е. О. Остапенко // Педагогічний процес: теорія і практика : зб. наук. праць: – К. : Вид-во ВД «ЕКМО», 2010. – Вип. 3 (Ч. II). – С. 63–72.
6. Остапенко Е. О. Професійне становлення майбутніх економістів у процесі психолого-педагогічної підготовки у вищих економічних навчальних закладах / Л. М. Журавська, Е. О. Остапенко // Проблеми освіти : наук. зб. – К. : Ін-т інновац. технологій і змісту освіти МОНМС України, 2011. – Вип. 68. – С. 175–181.
7. Остапенко Е. О. Виокремлення компонентів готовності до професійного саморозвитку: інтеграція існуючих підходів / Е. О. Остапенко // Наука і освіта : наук.-практ. журн. – 2011. – № 6 / СІІ. – С. 177–181.
8. Остапенко Е. О. Професійно важливі якості майбутніх економістів як основа успіху їх професійного саморозвитку / Е. О. Остапенко // Вища освіта України: теорет. та наук.-метод. часоп. – К., 2011. – № 3. – Т. III (28). – С. 189–195. – (Темат. вип. «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору»).
9. Остапенко Е. О. Праксеологічний підхід у формуванні готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку / Л. М. Журавська, Е. О. Остапенко // Наука і освіта : наук.-практ. журн. – 2013. – № 1. – 2 / СХІІ. – С. 151–159.
10. Остапенко Е. О. Рівневий розподіл показників готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку / Е. О. Остапенко // Проблеми освіти :

наук. зб. – К. : Ін-т інновац. технологій і змісту освіти МОНМС України, 2013. – Вип. 74. – Ч. 2. – С. 184–190.

11. Остапенко Э. А. Вопросы саморазвития в профессии / Л. Н. Дыбкова, Э. А. Остапенко // *Teoria i praktyka-znaczenie badań naukowych : Zbiór raportów naukowych*. – Lublin : Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2013. – Część 3/2. – S. 39–42.

12. Остапенко Э. А. Подготовка и оценивание учебного проекта в ВУЗе / Л. Н. Дыбкова, Э. А. Остапенко // *Вестн. Брянск. гос. ун-та. – № 1: Педагогика. Психология*. – Брянск : РИО БГУ, 2014. – С. 139–143.

Опубліковані праці апробаційного характеру

13. Остапенко Е. О. Розвиток особистості: педагогічні аспекти / Е. О. Остапенко // *Виклики українській ідентичності: політико-економічні та соціокультурні проблеми* : зб. наук.-практ. конф. – К., 2008. – С. 274–277.

14. Остапенко Е. О. Цінності особистості як основа саморозвитку / Е.О. Остапенко // *Проблеми гуманізації навчання та виховання у вищому закладі освіти* : зб. VII Ірп. міжнар. пед. читань. – Ірп., 2009. – Ч I. – С. 145–148.

15. Остапенко Е. О. До питання про визначення важливості саморозвитку професійно значущих якостей студентів фінансово-економічного профілю / Е. О. Остапенко // *Тренінгові технології як засіб формування знанневих і практичних компетенцій: досвід факультетів і кафедр* : зб. матеріалів наук.-метод. конф. – К. : КНЕУ, 2009. – Т. 2. – С. 603–605.

16. Остапенко Е. О. До питання про саморозвиток особистості студента / Е. О. Остапенко // *Забезпечення відкритості, прозорості та об'єктивності оцінювання якості навчальної роботи студентів: досвід, проблеми, перспективи розвитку* : зб. матеріалів наук.-метод. конф. – К., 2010. – Т.2. – С. 556–558.

17. Остапенко Е. О. Ціннісні орієнтації саморозвитку особистості в умовах кризи / Е. О. Остапенко // *Людина і соціум в умовах глобальної кризи : погляд крізь призму суспільствознавства та богослов'я*: зб. матеріалів ІХ Наук.-практ. конф. – К. : Нац. акад. упр., 2010. – С. 165–168.

18. Остапенко Е.О. Актуальність формування готовності студентів до професійного саморозвитку / Е. О. Остапенко // *Україна у стані перманентного вибору : духовно-культурні, соціально-економічні та політико-правові стратегії* : матеріали Х Ювілей. наук.-практ. конф. – К., 2011. – С. 126–128.

19. Остапенко Е. О. Умови формування готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку / Е. О. Остапенко // *Науково-дослідна робота у ВНЗ: досвід та проблеми*. – Одеса : ПНПУ, 2011. – С. 48–49.

20. Остапенко Е. О. Змістові аспекти формування готовності студентів-економістів до професійного саморозвитку / Е.О. Остапенко // *Аудиторна робота викладача і студента: досвід і напрями вдосконалення* : зб. матеріалів наук.-метод. конф. – К. : КНЕУ, 2012. – Т. 2. – С. 425–427.

21. Остапенко Е. О. Готовність до професійного саморозвитку. Виокремлення компонентів / Е. О. Остапенко // *Актуальні проблеми перекладознавства, зарубіжної літератури. Педагогічні студії* : зб. тез доп. Міжвуз. наук.-практ. конф. – Черкаси : СУЕМ, 2012. – С. 86–87.

22. Остапенко Е. О. Критерії та показники готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку / Е. О. Остапенко // Науково-дослідна робота в інноваційному університеті: стан, проблеми, перспективи розвитку : матеріали Всеукр. наук. конф. – Одеса : ПНПУ, 2012. – С. 49–51.

23. Остапенко Е.О. Створення освітньо-рефлексивного середовища як одна з умов успішного формування готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку / Е. О. Остапенко // Наук.-пед. спадщина Антона Макаренка у практиці сучасних освітніх закладів. – Херсон, 2013. – С. 199–202.

24. Остапенко Е. О. Особливості контролю та оцінювання проектної діяльності студентів / Е. О. Остапенко // English for Specific Purposes : зб. наук. тез. – Острог : Нац. ун-т «Остроз. акад.», 2014. – Вип. 2. – С. 104–107.

25. Остапенко Е. О. Мотиви формування готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку / Е. О. Остапенко // Сучасні тенденції та фактори розвитку педагогічних та психологічних наук : Міжнар. наук.-пр. конф. (Київ, 6–7 лютого 2015 р.). – К., 2015. – С. 76–78.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

26. Остапенко Е. О. The Economy of Ukraine. A Method guide for student's professional self-development : навч.-метод. посіб. для самост. роботи студент. економ. спец. / Т. А. Гузік, Е. О. Остапенко – К. : Ун-т «Україна», 2013. – 55 с.

27. Остапенко Е. О. Формування готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку : метод. рек. / Е. О. Остапенко. – К. : Талком, 2015. – 84 с.

АНОТАЦІЇ

Остапенко Е.О. Формування готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Інститут вищої освіти НАПН України, Київ, 2015.

Дисертацію присвячено формуванню готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури уточнено сутність понять «саморозвиток особистості», «професійний саморозвиток особистості», «готовність особистості до професійного саморозвитку».

Визначено та обґрунтовано структуру, критерії, показники, рівні та психолого-педагогічні умови готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку.

У результаті дослідження теоретично доведено й експериментально перевірено модель формування готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку, розроблено та опубліковано рекомендації для

викладачів щодо формування готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку.

Ключові слова: професійний саморозвиток, готовність до професійного саморозвитку, майбутні економісти, психолого-педагогічні умови, модель.

Остапенко Э.А. Формирование готовности будущих экономистов к профессиональному саморазвитию. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального саморазвития. Институт высшего образования НАПН Украины, Киев, 2015.

В диссертации представлено исследование процесса формирования готовности будущих экономистов к профессиональному саморазвитию.

На основе анализа психолого-педагогической литературы уточнены понятия «саморазвитие», «профессиональное саморазвитие», «готовность личности к профессиональному саморазвитию».

Определена структура готовности будущих экономистов к профессиональному саморазвитию. Обоснованы критерии, показатели, уровни готовности будущих экономистов к профессиональному саморазвитию: мотивационно-целевой (мотив личностного развития, мотивация успеха или избегания неудач, наличие установленных жизненных целей); познавательно-операционный (уровень способностей к саморазвитию и самообразованию, способность к саморазвитию, готовность к саморазвитию); профессионально-ориентированный (уровень профессиональной направленности, потребность в достижениях, самоменеджмент «насколько хорошо Вы справляетесь со своей работой?»); личностно-регулятивный (локализация субъективного контроля, уровень самоуправления, уровень развития силы воли). Каждый критерий и показатель может быть представлен тремя уровнями: высоким, средним и низким.

К психолого-педагогическим условиям, которые необходимо создать для повышения эффективности формирования готовности будущих экономистов к профессиональному саморазвитию, относятся следующие: обеспечение их мотивации к профессиональному саморазвитию, использование методов активизации обучающе-профессиональной деятельности, создание образовательной рефлексивной среды в процессе обучения в высших экономических учебных учреждениях.

Разработана, теоретически обоснована и экспериментально проверена логико-семиотическая модель формирования готовности будущих экономистов к профессиональному саморазвитию, которая: 1) включает в себя цель; 2) основывается на использовании компетентного, акмеологического и синергетического подходов, применении принципов осознанности и активности, субъектности, а так же аксиологического и праксиологического принципов; 3) внедрена в учебный процесс путём реализации вышеназванных психолого-педагогических условий формирования готовности будущих экономистов к профессиональному саморазвитию в процессе изучения

модифицированных курсов «Психология и педагогика» и «Психология деятельности и образовательный менеджмент». Данные дисциплины включают: лекционный блок, направленный на формирование установки на личностно-профессиональное саморазвитие, культивирование ценности профессионального саморазвития и формирование понятийного аппарата; блок практических занятий, который предполагает мотивацию ценностей самопознания и саморазвития, выполнение методик самопознания, определение целей саморазвития; блок тренингов, направленный на формирование, закрепление практичных навыков самопознания, самоанализа, самоуправления, саморазвития; блок самостоятельной работы, предполагающий процессы самопознания и самоуправления (целеполагание, самопланирование, самомотивация, самоорганизация и самоконтроль) в процессе выполнения самостоятельной работы; 4) обеспечивает формирование структурных компонентов готовности будущих экономистов к профессиональному саморазвитию.

В результате исследования экспериментально доказана эффективность предложенной модели формирования готовности будущих экономистов к профессиональному саморазвитию, разработаны методические рекомендации для преподавателей по формированию готовности студентов-будущих экономистов к профессиональному саморазвитию.

Ключевые слова: профессиональное саморазвитие, готовность к профессиональному саморазвитию, будущие экономисты, психолого-педагогические условия, модель.

Ostapenko E.O. Future economists' readiness formation for professional self-development. – Manuscript.

Dissertation for the degree of a Candidate of Pedagogical Sciences, specialty 13.00.04 – The Theory and Methodology of Professional Education. – Institute of Higher Education NAPS of Ukraine, Kyiv, 2015

The thesis is devoted to the problem of future economists' readiness formation for professional self-development.

The essence of the notions «self-development», «professional self-development» and «readiness for self-development» is determined on the basis of psychological and pedagogical analysis.

The structure, criteria, indicators, levels, and psychological and pedagogical conditions of future economists' readiness formation for professional self-development are defined and substantiated.

As the result of the investigation the model of future economists' readiness formation for professional self-development is theoretically and practically proved. Teachers' recommendations for future economists' readiness formation for professional self-development are created and published.

Key words: professional self-development, readiness for professional self-development, future economists, psychological and pedagogical conditions, model.